

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра теорії фізичного виховання та рекреації

На правах рукопису

ПЕТРОВ СЕРГІЙ ВАЛЕНТИНОВИЧ

**ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ РОЗВ'ЯЗУВАТИ ПРОФЕСІЙНІ СИТУАЦІЇ**

Спеціальність: 014 «Середня освіта (Фізична культура)»

Освітня програма: Середня освіта. Фізична культура

Робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник:
**ТОМАЩУК ОЛЕНА
ГРИГОРІВНА,**
кандидат педагогічних
наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 4
засідання кафедри теорії фізичного
виховання та рекреації
від 18 листопада 2025 р.

Завідувач кафедри
проф. Белікова Н.О. _____

ЛУЦЬК – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РОЗВ’ЯЗАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СИТУАЦІЙ.....	6
1.1 Сучасні підходи та проблеми професійної підготовки вчителів фізичної культури.....	6
1.2 Класифікація професійних ситуацій у педагогічній діяльності.....	14
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	19
2.1 Методи дослідження	19
2.2 Організація дослідження.....	20
РОЗДІЛ 3 ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ РОЗВ’ЯЗУВАТИ ПРОФЕСІЙНІ СИТУАЦІЇ.....	22
3.1 Аналіз рівня готовності студентів до професійної діяльності.....	22
3.2 Характеристика професійних ситуацій у діяльності вчителя фізичної культури.....	25
3.3 Методи та прийоми розв’язання професійних ситуацій...	32
3.4 Технологія підготовки здобувачів вищої освіти до аналізу і розв’язання професійних ситуацій	44
Висновки до розділу 3.....	49
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52

ВСТУП

Актуальність теми. Стратегія розвитку та реформа Нової української школи ставить перед закладами вищої освіти завдання формування у здобувачів професійних компетентностей до майбутньої роботи в школі. У цьому контексті особливого значення набуває питання професійної підготовки педагога як ключового чинника забезпечення якості освіти. Вчитель фізичної культури, будучи відповідальним не лише за формування рухових умінь та навичок учнів, а й за їхнє фізичне здоров'я, психологічне благополуччя та мотивацію до здорового способу життя, має володіти високим рівнем професійної компетентності, що поєднує загальнопедагогічні, предметно-методичні та особистісні складові.

Традиційні підходи до професійної підготовки, орієнтовані переважно на трансляцію предметних знань та формування технічних умінь, виявляються недостатніми для підготовки педагога, здатного працювати в умовах невизначеності, динамічних змін, різноманітності освітніх контекстів. Сучасний стан проблеми формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності вимагає постійного пошуку шляхів підвищення ефективності навчальних технологій спрямованих на формування педагогічних, психологічних та соціальних якостей майбутнього педагога. Одним з найбільш важливих показників, який розкриває рівень професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, є його професійна компетентність.

Результати наукових досліджень Г.Грибан[9-11], М.Данилка [12], О.Ємця [13-14], Н.Зубанової [18], Т.Матвійчук[28] й аналіз практики роботи шкіл свідчать, що частина фахівців фізичної культури недостатньо підготовлена до реалізації професійних функцій, не мають належного авторитету серед керівництва шкіл та учнів, не компетентні у своїй діяльності.

Водночас провідною, інтегральною якістю вчителя фізичної культури, як свідчать дослідження А. Забора [16], С. Карасевича [19], С. Моїсєєва [29-30],

А.Фурмана [48], є його здатність професійно, педагогічно мислити. Саме це формує педагогічну спостережливість, уміння планувати й аналізувати педагогічний процес.

Є всі підстави констатувати, що на шляху до широкого впровадження професійних ситуацій в систему підготовки фахівців виникають труднощі, що зумовлені відсутністю специфічних, легко адаптованих технологій їх розв'язання, які базуються на зразках професійної діяльності вчителя фізичної культури.

Отже, актуальність дослідження зумовлена суперечністю між необхідністю розв'язувати вчителями фізичної культури численні професійні ситуації в процесі фізичного виховання учнів та відсутністю обґрунтованої технології навчання майбутніх учителів аналізувати і вирішувати професійні ситуації.

Мета дослідження – розробити технологію формування вмінь майбутніх учителів фізичної культури розв'язувати професійні ситуації в процесі фізичного виховання учнів.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність і специфіку професійних ситуацій, що виникають у процесі фізичного виховання учнів.
2. Виявити рівень готовності вчителів фізичної культури та здобувачів вищої освіти до розв'язання професійних ситуацій.
3. Розробити технологію формування у майбутніх учителів фізичної культури вмінь розв'язувати професійні ситуації, що виникають у процесі фізичного виховання учнів.

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – технологія формування вмінь майбутніх учителів фізичної культури розв'язувати професійні ситуації у педагогічній діяльності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел; педагогічні спостереження; анкетування; метод експертних оцінок; методи математичної статистики.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що з'ясовано сутність професійних ситуацій які виникають у процесі фізичного виховання школярів, їх основні функції (навчальна, діагностична, розвивальна, виховна); розроблено методику формування вмінь у майбутніх вчителів фізичної культури розв'язувати професійні ситуації, що передбачає застосування комплексу різноманітних методів навчання з поступовим переходом від репродуктивних до проблемно-пошукових.

Апробація результатів та публікації. Основні положення магістерської роботи апробовані на VIII Регіональній науково-практичній студентській конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я людини» (Луцьк, 12.12.2025р.), в рамках якої було представлено доповідь та подано до друку тези на тему «Психолого-педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти».

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота викладена на 59 сторінках тексту, ілюстрована 5 таблицями і 1 рисунком, бібліографічний покажчик вміщує 60 джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СИТУАЦІЙ

1.1. Сучасні підходи та проблеми професійної підготовки вчителів фізичної культури

Розбудова демократичного суспільства з високорозвиненою економікою, культурою, наукою об'єктивно зумовлюють потребу у розвитку національної педагогічної освіти, здатної забезпечити навчальні заклади професійно компетентними, інтелігентними, соціально зрілими вчителями. Система вищої освіти в галузі фізичної культури і спорту призначена готувати висококваліфікованих фахівців для навчальної, виховної і оздоровчої роботи з різними групами населення [37].

За останні роки в Україні склалася принципово нова політична, економічна і соціальна ситуація, яка значною мірою впливає і на систему підготовки вчителів фізичної культури. Тому найголовніше концептуально визначитися у напрямках тих змін, що будуть впроваджені у систему професійної освіти. Водночас, пропозиції щодо змін у системі підготовки кадрів повинні бути виваженими і враховувати історичні та сучасні тенденції розвитку професійної освіти.

Один із перших проблему спеціальної підготовки вчителя підняв слов'янський педагог XVII ст. Я.А. Коменський. Пізніше К.Д.Ушинський зауважував, що найбільшим недоліком народної освіти є обмаль або відсутність кадрів. Тому К.Ушинський у навчальній програмі з педагогіки в розділі «Фізичне виховання» визначив систему знань (загальні і спеціальні), необхідних вчителю тіловиховання:

І. Загальні теоретичні основи фізичної культури: 1) загальні поняття про фізичне виховання; 2) необхідність вивчення фізіологічних процесів в організмі; 3) особливості харчування; 4) діяльність м'язової та нервової

систем; 5) дитячі рухливі ігри, гімнастика і їх педагогічне значення; 6) значення способу життя дітей і їх розвитку.

II. Про м'язову діяльність: 1) значення м'язової системи в організмі; 2) будова м'язів і їхня діяльність; 3) вплив мускульної діяльності на розвиток людини; 4) співвідношення цієї діяльності та харчування; 5) шкідливі та сприятливі умови правильного розвитку м'язів; 6) рухи як джерело м'язових відчуттів, значення цих відчуттів у розвитку людини.

III. Про нервову систему: 1) будова і діяльність нервової системи; 2) значення нервової системи для ростових і м'язових процесів; 3) вплив засобів фізичної культури (гімнастики, плавання, ігор), способу життя на нервову систему; 4) вплив розумового та фізичного навантаження на нервову систему.

Значний внесок у розвиток теорії фізичної культури та підготовки вчителів зробили українські педагоги й просвітителі (О.Духнович, Г.Ващенко, М.Демков, І.Ставровський, П.Юркевич, І.Боберський, П.Франко та ін.) [34].

У 20-30 роках ХХ ст. П.П.Блонський, С.Т.Шацький та ін. створили основи нової системи педагогічної освіти на базі єдності теоретичної і практичної підготовки студентів. Підготовка фахівців у галузі фізичної культури і спорту ґрунтувалася на вивченні медико-біологічних дисциплін [34].

Важливими з точки зору підготовки фахівців фізичної культури є роботи В.А.Сухомлинського [45], в яких акцентується увага на поєднанні моральних, професійних і фізичних якостей фахівців.

Розвиток педагогічної науки у 40-50 роках ХХ ст. був спрямований на визначення змісту педагогічної майстерності і творчості, пошук передового педагогічного досвіду. Основний зміст цих досліджень полягає в тому, що педагогічна майстерність, мотиви, здібності та інші якості вчителя формуються і виявляються у процесі педагогічної діяльності [34]. Велика група науковців і практиків того часу розробляли вимоги до фахівця фізичної культури. Проте ці питання, як правило, носили переважно описовий характер [5].

Інтенсивні дослідження професійної діяльності вчителя фізичної культури проводились на початку 60-х років ХХ століття. У більшості випадків

це були емпіричні та діагностичні розробки, які концентрували увагу на аналізі існуючого стану суспільних і дидактичних явищ [7].

Теоретичні та практичні розробки вчених спонукали до обґрунтування професіограм окремих педагогічних спеціальностей [17, 43].

Ці професіограми свідчать, що дослідження мали за мету не лише опис професії, а й вимоги, які ставляться перед людиною, що обрала професію вчителя. Вимоги ті стосуються її знань, умінь і навичок. Професіограми розглядають елементи відбору кандидатів на цю професію і вказують можливості розвитку людини в ній.

А.В.Цьось до переліку педагогічних умінь вчителя фізичної культури відносить спортивні, організаційні, методичні, конструктивні, комунікативні і пізнавальні [49]. В.Т.Яловик у структурі педагогічних здібностей виділяє педагогічну спостережливість, дидактичні, організаційні, психомоторні, експресивні [57].

У наукових дослідженнях відсутня єдина позиція щодо проблеми педагогічних умінь [21, 22]. Це свідчить про те, що існуючі підходи не дають змоги повністю охопити зміст трудової діяльності вчителя фізичної культури. Деякі автори [52] ставлять під сумнів доцільність подальшого поділу педагогічних умінь на окремі групи та критикують наявні класифікації. На їхню думку, усі уміння тісно взаємопов'язані, і складно виокремити серед них найбільш узагальнені.

Результати дослідження Я.Бельського [5] засвідчують, що ефективність педагогічної праці вчителя фізичної культури залежить від комплексного впливу трьох груп чинників: спрямовуючих, інструментальних та ситуаційних. Найбільш суттєвий вплив мають інструментальні та спрямовуючі чинники, які концентруються навколо інтелектуальної та емоційно-мотиваційної сфери вчителя. До них відносяться: педагогічний досвід, що розглядається як складова професіоналізму вчителя, його інтенсивна і творча інтелектуальна активність у практичній діяльності; прагнення до постійного вдосконалення своєї педагогічної майстерності у процесі післядипломної освіти, яка

здійснюється шляхом індивідуальних форм самоосвіти та в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Важливим чинником є також усвідомлення вчителем фізичної культури важливої ролі у суспільстві й поваги до себе з боку педагогічного колективу, керівництва школи, учнів та їх батьків.

Ефективність діяльності вчителя фізичної культури безпосередньо визначається рівнем його професійної підготовленості, що обумовлюється якістю сформованих педагогічних умінь та комплексом спрямовуючих, інструментальних і ситуаційних чинників. Чим більш позитивним є вплив цих чинників і ширший спектр педагогічних умінь, тим вищі результати досягаються у комплексному вирішенні завдань фізичного виховання учнів. Проведене дослідження засвідчило наявність статистично значущого взаємозв'язку між окремими групами чинників та педагогічними вміннями.

Педагогічну діяльність учителя фізичної культури неможливо розглядати ізольовано від учнів, адже вони перебувають у постійному взаємозв'язку, утворюючи єдину педагогічну систему зі складною та динамічною структурою. Професійна діяльність педагога реалізується у вигляді певної хронологічної послідовності активних дій і пауз. У цьому контексті доцільним є застосування діахронічного аналізу діяльності вчителя з метою пошуку психологічних резервів підготовки. Такий аналіз акцентує увагу на характері змін різних параметрів [39].

Професійна діяльність учителя охоплює тривалий період життя особистості. Її успішне виконання залежить не лише від психічних процесів, а й від глибинних і стійких особистісних утворень. Однак ці утворення мають певні межі, вихід за які протягом тривалого часу є органічно неможливим через ризик порушення психічної цілісності особистості.

Аналіз професійно-педагогічної діяльності вчителя засвідчує, що в його підготовці концентруються всі педагогічні, соціальні, економічні та інші проблеми, пов'язані з вихованням і навчанням підростаючого покоління, а також із розвитком суспільства та його прогресом. Задовольнити потреби

школи та суспільства здатен лише соціально активний, всебічно розвинений і професійно компетентний учитель, який володіє новаторським, творчим підходом до розв'язання завдань навчання й виховання.

Вирішальним чинником становлення особистості майбутнього педагога є його суспільна активність і соціальна зрілість. Чим більш ініціативним і активним є студент у навчальній та громадській діяльності, чим наполегливіше він працює над собою, удосконалюючи особистісні та професійні якості, тим успішніше й цілеспрямованіше відбувається його становлення як учителя й вихователя. Завдання формування особистості педагога та його професійної підготовки можуть бути реалізовані повною мірою лише за умови послідовного впровадження принципу неперервності педагогічної освіти, що передбачає єдність і наступність довузівської, вузівської та післявузівської підготовки фахівця. Важливо також забезпечити гармонійну єдність професійного, загальнокультурного та морально-правового розвитку особистості педагога [54].

Мета і завдання педагогічної освіти зумовлюють оновлення змісту, методів і організаційних форм підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, їх приведення у відповідність до ідей концепції неперервної освіти та відродження національної школи в Україні.

На думку Б.М.Шияна [54], високий рівень підготовки майбутніх учителів фізичної культури досягається за умов:

- наукового обґрунтування і впровадження в процес їх фахової підготовки теоретико-методичних елементів (знань, умінь, навичок), що орієнтовані на формування фізичної культури школярів;
- переорієнтації системи фізичної культури з консервативно-нормативної діяльності, яка суперечить вимогам шкільної фізкультурної освіти, на інноваційну педагогічну діяльність, складовими якої є конструктивний, організаційний, комунікативний та дослідницький компоненти.

Існуюча система психолого-педагогічної підготовки у вищих навчальних закладах великою мірою спрямована на теоретичне осмислення компонентів професійної діяльності (дисциплін навчального плану), а не на професію загалом з її варіативними, неповторними нюансами. Це, в свою чергу, призводить до того, що окремі дисципліни навчального плану втрачають значимість для методичної підготовки майбутнього фахівця.

Розв'язання цієї проблеми дослідники вбачають у переорієнтації всієї системи підготовки й перепідготовки вчителів, у розробці технології повноцінного фізичного та психічного розвитку студента.

І. Шаповалова [51] виділяє ще одну досить актуальну проблему в процесі підготовки висококваліфікованих спеціалістів із фізичної культури. Це проблема формування соціальної зрілості вчителя, яка постала досить гостро і потребує свого вирішення. Стихійне формування соціальної зрілості не дасть змоги більшості майбутніх фахівців фізичної культури досягти високого рівня професійної майстерності.

Спеціальними дослідженнями доведено, що підготовка висококваліфікованих учителів галузі фізичної культури і спорту, розвиток їх педагогічних здібностей, формування педагогічної майстерності – процес тривалий, який складається з трьох етапів: довузівського, вузівського і післявузівського.

На думку О. Стасенко, цілком закономірним є те, що кожен педагог прагне до високого рівня професійної підготовленості, а це залежить не стільки від набуття знань, умінь і навичок під час оволодіння професією, скільки від бажання студента, а в майбутньому – учителя фізичної культури. Тому одним із показників високого рівня професійної підготовленості майбутнього вчителя фізичної культури є наявність:

- знань директивних документів Міністерства освіти й науки України, Комітету з питань сім'ї і молоді, які стосуються фізичної культури й спорту;

- розуміння чіткого визначення сутності, мети, завдань та змісту системи фізичного виховання;
- обізнаності з організаційно-методичними і науково-теоретичними основами фізичного виховання, особливостями, конкретними формами та змістом практичної діяльності [43].

У процесі дослідження компонентів професійних знань та умінь С.І. Савчук [40] запропонувала методiku їх формування, що передбачає: поетапне засвоєння студентами систематизованого навчально-теоретичного матеріалу; використання широкого спектра активних методів навчання; варіативне застосування організаційних форм навчально-виховного процесу (групових, індивідуальних тощо); розширення видів навчально-пізнавальної діяльності шляхом упровадження спеціальних завдань, засобів і методів.

Я. М. Ніфака [32] розробив систему комплексної теоретико-практичної підготовки студентів до реалізації фізкультурно-оздоровчої роботи в школі під час вивчення курсу «Плавання». Вона включає: поетапне формування теоретичних знань із використанням логічного взаємозв'язку всіх видів аудиторних занять; активізацію пізнавальної діяльності студентів через ділові ігри та об'єктивні методи контролю; управління навчальною діяльністю шляхом багаторівневого тестового контролю; удосконалення знань у процесі моделювання професійної діяльності під час аудиторних занять, практики в школі та роботи в літніх оздоровчих таборах.

Н. Ю. Зубанова [18] довела, що формування професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутніх учителів фізичної культури є ключовим елементом навчально-виховного процесу, який забезпечує цілеспрямоване керівництво становленням педагога, інтеграцію навчальних дисциплін та оптимізацію підготовки до професійної діяльності.

В. І. Наумчик [31] запропонував модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор, що відображає мету, завдання, етапи, принципи, умови та зміст цього процесу, а також його результат — готовність студентів до

педагогічної діяльності. Ефективність підготовки забезпечується організацією самостійної роботи, яка охоплює проведення уроків фізичної культури, навчально-тренувальних занять, педагогічну практику, засвоєння технічних прийомів і тактичних дій, участь у змаганнях, суддівство, науково-дослідну роботу та стажування в спортивних школах.

М. Т. Данилко [12] визначає готовність майбутніх учителів фізичної культури як інтегрований стан особистості, що включає систему знань, умінь, навичок, мотивів і здібностей. Він розробив технологію її формування, яка передбачає: виховання позитивної мотивації до професійної діяльності; засвоєння складових професійної готовності; формування готовності як цілісного стану особистості. Методика реалізації цієї технології базується на комплексі методів навчання з поступовим переходом від репродуктивних до проблемно-пошукових, використанні тестів, ділових і рольових ігор, розв'язанні професійних задач і ситуацій, виконанні творчих завдань.

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи в закладах загальної середньої освіти є системою організаційних і психолого-педагогічних заходів, спрямованих на оволодіння знаннями, уміннями, навичками, сучасними освітніми технологіями та досвідом проведення фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів [10-11].

Готовність до творчої педагогічної діяльності передбачає формування таких особистісних якостей і стосунків, які забезпечують майбутньому педагогу можливість усвідомлено й компетентно виконувати професійні функції. Її сутність визначається суперечностями, що існують як у педагогічній теорії, так і у внутрішньому світі студента.

Отже, сучасні дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури акцентують увагу на розробці активних методів навчання, проблемного підходу та використанні навчальних ситуацій. Водночас питання формування умінь розв'язувати професійні ситуації засобами проблемного навчання залишаються недостатньо вивченими.

1.2. Класифікація професійних ситуацій у педагогічній діяльності

Істотним внеском у розвиток проблемного навчання є психолого-педагогічна теорія навчальних проблемних ситуацій запропонована А.В.Фурманом [48]. При цьому, центральну методологічну роль у розробці зазначеної теорії відіграють ідеалізовані об'єкти дослідження – теоретична модель психологічної структури навчальної проблемної ситуації та структурно-функціональна модель внутрішньої проблемної ситуації, які в сукупності відображають основні сутнісні залежності й зв'язки досліджуваної освітньої реальності.

У цій теорії навчальна проблемна ситуація тлумачиться як цілісність суб'єктно-особистісної, змістовно-предметної і міжсуб'єктної сторін навчально-виховного процесу, яка, оптимізує пошукову пізнавальну активність. Іншими словами, це змодельовані в навчанні умови спільного пошуку, відкриття суб'єктивно нових знань, засвоєння норм і цінностей.

Внутрішня проблемна ситуація є центральною ланкою навчальної діяльності, інтегрованим показником проблемного навчання, сутнісною характеристикою якої є пошукова пізнавальна активність учіння. Вона є причиною й водночас наслідком прогресивного функціонування навчальної проблемної ситуації [47].

До ключових закономірностей взаємопов'язаного функціонування та розвитку навчальної й внутрішніх проблемних ситуацій у межах цілісного навчально-пізнавального циклу слід віднести гармонійне взаємозбагачення джерел проблемності (суб'єктивно-особистісна невизначеність, інтелектуальна складність, пізнавально-сміслова суперечність) і проблемно-діалогічних форм свідомості студента (запитання, задача тощо). Виникнення проблемності у навчанні можливе двома шляхами: а) у студента спершу постає розпливчате, частково неусвідомлене відчуття «щось тут не так»; б) зовнішня суперечність усвідомлюється відразу, чітко й однозначно [38].

Отже, суб'єктивно мало зрозумілі, але відчутні перешкоди гальмують розгортання пізнавальної активності й тим самим спонукають студента

сформулювати приховане запитання, спрямоване на висування припущень щодо можливих способів аргументації навчальної проблемної ситуації та вироблення в ній власної позиції.

У процесі перевірки таких припущень, спираючись на вихідну проблемну ситуацію, формулюється навчальна проблема, а водночас – одне чи кілька проблемних запитань, за якими згодом окреслюється задача. І проблема, і задача виступають різновидом знакових моделей проблемної ситуації. Відтак будь-яка проблема містить її сутнісні елементи, однак не кожна проблемогенна ситуація вже є проблемою – нею слід ще стати. Проблемна задача також постає з навчальної проблемної ситуації, хоча остання часто конкретизується як сукупність взаємопов'язаних задач.

Проблемна задача виникає тоді, коли приблизно окреслено невідоме, яке можна відшукати шляхом перетворення заданих умов. На відміну від проблемної ситуації, поява задачі означає, що принаймні попередньо виконано розмежування даного (відомого) і шуканого (невідомого); це розмежування фіксується у словесному формулюванні задачі. Так, у типових шкільних задачах зазвичай досить чітко вказані вихідні умови (що безпосередньо задано) і вимога або запитання (що треба довести, знайти, визначити, обчислити, побудувати) [4].

На відміну від пошукового як центрального елемента завдання, головною особливістю невідомого як осердя проблемної ситуації є те, що воно завжди має певний ступінь узагальненості.

Таким чином, відображаючи лише окремі аспекти проблемної ситуації, завдання може бути зафіксоване знаковими засобами, передане іншим і включене до змісту освіти. Навчальна проблема натомість усвідомлюється як суперечлива ситуація, що містить несумісну інформацію про об'єкт або про відношення між його елементами. Тому проблема – це особливий тип пізнавального завдання, спосіб розв'язання якого студентові первісно невідомий і має бути віднайдений у процесі цілеспрямованого пошуку.

Навчальна проблемна ситуація здатна породжувати кілька проблем і низку проблемних завдань (задач); генетично вона є первинною щодо них. При цьому підґрунтям навчальних проблем слугують усвідомлені студентами пізнавально-сміслові суперечності, тоді як системи проблемних задач репрезентують ті самі суперечності, але виражені різними знаковими формами. Звідси випливає: центральним елементом навчальної проблемної ситуації є суб'єкт (особа); у задачі – знаковий об'єкт; у проблемі – пізнавально-смістова суперечність[60].

Для багатьох психологів і дидактів [42, 50, 56] характерною є тенденція до суб'єктивізації проблемної ситуації. Однак такий підхід звужує її сутність, бо ігнорує той факт, що джерела мислення завжди закорінені в об'єктивній дійсності, у зовнішньому світі. Насправді проблемна ситуація є діалектичною єдністю об'єктивного (зовнішнього) й внутрішнього, матеріального та ідеального у мисленнєвій діяльності особистості.

На думку А. В. Фурмана [47], усі наведені підходи тією чи іншою мірою звужують зміст поняття «ситуація» у словосполученні «проблемна ситуація». Сам термін «ситуація» багатозначний: це і положення, і розташування, і збіг обставин. Зосереджуючи увагу тільки на чітко зайнятій суб'єктом позиції у певній конфігурації елементів середовища (подій, умов, обставин), дослідники істотно обмежують теоретичні інструменти для розкриття реальної взаємодії між особистістю і ситуацією (ширше – середовищем). За такої оптики, як не парадоксально, активність приписується лише середовищу, що стимулює й коригує діяльність людини, тоді як активність суб'єкта у пізнавальному процесі фактично нівелюється.

Не менш безпідставною є й протилежна крайність, коли джерело пізнавальної активності розміщується винятково в суб'єкті, а середовищу відводиться лише роль наповнювача цієї активності змістом та окреслювача просторово-часових меж її реалізації. Насправді ж діалектика повноцінної взаємодії особистості й ситуації значно складніша [48].

Таким чином, проблемна ситуація — це не просто стан утруднення, зацікавленості чи емоційного переживання у навчальному процесі і не просто будь-яка об'єктивна ситуація, яка автоматично стане проблемною в момент студентського зіткнення з нею.

У низці праць [42, 47] детально розглядається план розв'язування проблемних задач і завдань. Загалом його можна подати як логічну послідовність чотирьох етапів: а) аналіз умови та вимоги проблемної задачі й виникнення відповідної проблемної ситуації; б) прийняття проблемної ситуації та висування припущень і гіпотез щодо шляхів її розв'язання; в) обґрунтування висунутих гіпотез, доведення основної гіпотези та розв'язання конкретної проблемної ситуації; г) перевірка результату й остаточне зняття проблемної ситуації.

Для поступу у розв'язуванні проблемної задачі важливо не лише генерувати припущення, а й забезпечити перехід від припущень до однієї чи кількох гіпотез. Кількість припущень і гіпотез не варто обмежувати, адже, як показують дослідження, існує прямий зв'язок між кількістю гіпотез, що висуваються у процесі розв'язування проблеми, та продуктивністю пізнавальної діяльності і рівнем її творчої спрямованості на виконання завдання [48].

Наукові праці [42, 47] засвідчують, що характер процесу розв'язування проблемної задачі може мати два різновиди: а) проблемність мінімальна і зникає відразу після осмислення умови; розв'язання не викликає значних труднощів; основу складають згорнуті неусвідомлені мисленнєві операції (інтуїтивні компоненти), тоді як дискурсивні (логічні) відіграють другорядну роль; б) проблемність суттєва: безпосереднього бачення результату немає, його потрібно цілеспрямовано шукати; частка інтуїтивних процесів зменшується на користь дискурсивних, сам пошук набуває логічної поетапності, а мисленнєві операції — усвідомленого характеру.

Такі положення дають підстави виокремити два рівні розвитку пошукової пізнавальної активності, а відтак – і два рівні функціонування внутрішньої проблемної ситуації.

Висновки до розділу 1

1. На основі аналізу літературних джерел встановлено, що оптимізація професійної підготовки вчителів фізичної культури здійснюється у різноманітних напрямках: гуманізація та демократизація системи підготовки вчителів фізичної культури, вдосконалення змісту освіти, шляхів професійної орієнтації та відбору, методів навчання, удосконаленням системи самостійної роботи, комп'ютеризацією праці вчителя.

Водночас, відкритою залишається проблема розробки проблемних технологій підготовки фахівців фізичної культури, що забезпечують розвиток у студентів професійного мислення, здатності розв'язувати завдання, максимально наближені до професійних.

2. У сучасних умовах підготовки вчителів фізичної культури важливе значення має проблемне навчання, що дозволяє підвищити рівень професійної підготовленості майбутніх фахівців, їх ставлення та мотивацію до педагогічної діяльності. Встановлено, що через метод проблемного навчання можна найкраще підготувати майбутніх учителів фізичної культури до розв'язання професійних ситуацій.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

Вивчення, порівняльний аналіз і узагальнення результатів наукових досліджень. З метою вирішення наукової задачі, трансформації наукових фактів стосовно до специфіки дослідження, уточнення понятійного апарату нами проаналізовано 60 джерел, що стосуються загальних і методичних питань педагогіки, психології, теорії і методики фізичного виховання. Аналіз наукової літератури проводився протягом всього періоду роботи над магістерською роботою. Це дало можливість отримати інформацію про різні сторони професійної підготовки вчителя фізичної культури, виявити основні підходи до розв'язання педагогічних задач, теоретично обґрунтувати сутність педагогічних ситуацій, їх класифікацію та функції, створити основу для подальших досліджень.

Педагогічні спостереження. Під час вивчення змісту педагогічної діяльності вчителя фізичної культури у школі широко використовувався метод педагогічного спостереження, під час якого фіксувалися способи розв'язання професійних ситуацій. Спостереження за уроками фізичної культури дозволили виявити основні групи педагогічних ситуацій та способи їх розв'язання.

Метод анкетування застосовувався для визначення мотиваційно-ціннісного ставлення здобувачів вищої освіти до професійної діяльності. Питання характеризували мотиви навчальної і спортивної діяльності студентів, організаційно-методичні фактори, що впливають на якість навчання. За умови анкети, після кожного запитання подавалися декілька варіантів відповідей.

Метод експертних оцінок. Для визначення професійної підготовленості майбутніх учителів фізичної культури проводилася експертна оцінка теоретичної і практичної підготовленості студентів. Експертами виступали викладачі факультету фізичної культури Волинського національного університету імені Лесі Українки, які одночасно були методистами під час

педагогічної практики студентів у школах. У процесі складання експертної комісії враховувались їх компетентність, зацікавленість та об'єктивність. Оцінювання проводилося за однаковими критеріями, що дозволило порівняти отримані результати. Експертам було запропоновано під час педагогічної практики оцінити рівень професійних умінь студентів та уміння розв'язувати педагогічні ситуації. Одиницями оцінки вмінь були: кількість дій, які виконував студент при використанні певного вміння; послідовність дій; якість виконання кожної дії; час, затрачений на виконання дії.

Педагогічний експеримент. У процесі констатуючого експерименту було визначено сутність професійних ситуацій, з якими може зустрітись учитель фізичної культури, визначено рівень готовності студентів до їх розв'язання, технологію формування умінь розв'язувати професійні ситуації.

Методи математичної статистики. Результати досліджень оброблялись методами математичної статистики, що забезпечують кількісний і якісний аналіз показників за допомогою персонального комп'ютера.

2.2. Організація дослідження

Базу дослідження становили Волинський національний університет імені Лесі Українки, ліцей № 25 та ліцей № 26 м. Луцька. Всього дослідженням було охоплено: 152 студента й 14 вчителів фізичної культури Луцьких ліцеїв №25 та №26.

Умовно все дослідження можна розподілити на три етапи, кожен із яких був спрямований на реалізацію визначених завдань.

Перший етап передбачав аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, визначення сучасного стану підготовки вчителів фізичної культури та виявлення можливостей проблемного навчання як передумови формування готовності фахівців до розв'язання професійних ситуацій. На цьому етапі також здійснювалася оцінка рівня готовності вчителів фізичної культури до вирішення професійних ситуацій, що виникають у процесі фізичного виховання та спортивної діяльності.

Другий етап ґрунтувався на результатах педагогічних спостережень і був спрямований на визначення сутності та специфіки професійних ситуацій, що виникають у діяльності вчителя фізичної культури, їх класифікацію та встановлення основних функцій. Для оцінки умінь студентів розв'язувати професійні ситуації їм пропонували приклади ситуацій із варіантами відповідей, серед яких необхідно було обрати правильний. Аналіз вибору дозволяв оцінити адекватність дій студента. На цьому етапі широко застосовувалися анкетування, опитування, експертне оцінювання, педагогічні спостереження та методи математичної статистики.

Третій етап був присвячений розробці технології формування у майбутніх учителів фізичної культури вмінь розв'язувати професійні ситуації. Визначено принципи, засоби та методи розвитку педагогічного мислення студентів, а також алгоритми розв'язування професійних ситуацій.

РОЗДІЛ 3

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ РОЗВ'ЯЗУВАТИ ПРОФЕСІЙНІ СИТУАЦІЇ

3.1. Аналіз рівня готовності студентів до професійної діяльності

Підготовленість студентів до професійної діяльності визначається сукупністю якісних показників, які охоплюють мотивацію до професії, теоретичні знання і практичні вміння, сформованість спеціальних особистісних якостей. У зв'язку з цим, нами аналізувались мотивація до діяльності, теоретична підготовленість, рівень сформованості професійних умінь у чинних педагогів, які працюють у ліцеях м. Луцька (№ 25, 26) та здобувачів освіти факультету фізичного виховання, спорту та здоров'я Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Навчально-виховний процес здійснюється під впливом певних стимулів і спонукань, що виступають рушійними силами активності студентів. Такими спонукальними стимулами є інтереси, переконання, ідеали, ціннісні орієнтації, які формують мотиваційну сферу навчальної діяльності.

Аналіз результатів анкетування свідчить, що мотиви вступу до закладу вищої освіти різні і залежать, у першу чергу, від особистісних прагнень студентів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Мотиви вступу дозакладів вищої освіти

Перелік мотивів	Рангове місце
Можливість підвищити рівень фізичної підготовленості	1
Прагнення здобути вищу освіту	2
Прагнення стати кваліфікованим фахівцем	3
Бажання працювати з дітьми	4
Прагнення досягти високих спортивних результатів	5

На першому місці за рейтингом знаходиться можливість підвищити рівень фізичної підготовленості. Це традиційний мотив, який є провідним уже десятки років. Водночас, якщо раніше прагнення підвищити рівень фізичної підготовленості і бажання досягти високих спортивних результатів ставилися поряд на перші місця, то в сучасних умовах мотив спортивних досягнень опинився на п'ятому. Очевидно здобувачі освіти усвідомлюють, що за час навчання у закладі вищої освіти, не маючи високих початкових результатів, досягти спортивних успіхів неможливо. Тому більшість із них обмежують свою рухову активність рамками, в першу чергу, загальної фізичної підготовки.

На другому і третьому місці знаходяться мотиви прагнення здобути вищу освіту і стати кваліфікованим фахівцем. Насторожує той факт, що для студентів важливіше здобути вищу освіту взагалі, ніж стати кваліфікованим фахівцем даної галузі. Можна припустити, що такий стан обумовлюється небажанням частини студентів працювати за спеціальністю. Здобуття вищої освіти, на їхню думку, слугує засобом працевлаштування в інших галузях господарства, або ж є засобом самоствердження.

Для доповнення навчальної мотивації здобувачів вищої освіти вивчалися мотиви відвідування занять (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Мотиви відвідування занять здобувачами вищої освіти

Перелік мотивів	Рангове місце
Інтерес до конкретних фактів	2
Прагнення спілкуватися з товаришами	5
Прагнення уникати неприємностей, що пов'язані з пропусками занять	1
Інтерес до особистості викладача як людини, вченого	6
Прагнення отримати високі оцінки	4
Прагнення сумлінно виконувати всі вимоги ЗВО	3

Лише усвідомлене ставлення до навчальних занять дає змогу студентові опанувати необхідний обсяг знань і підвищити рівень професійної підготовки. Якщо здобувач освіти відвідує заняття без чітко визначеної мети отримати ґрунтовні знання, очікувати від нього високої активності марно.

Результати анкетування свідчать, що основним мотивом відвідування занять для більшості студентів є прагнення уникнути неприємностей, пов'язаних із пропусками. Це свідчить про те, що, навчаючись у закладі вищої освіти, вони ще не ставлять перед собою завдання отримувати максимум інформації на кожному занятті.

Дослідження [33] показують, що на якість навчальної діяльності студентів істотно впливають рівень їхньої довузівської підготовки, сформованість навичок самостійної роботи, а також якість і своєчасність контролю. Це підтверджує думку багатьох науковців і викладачів закладів вищої освіти про існування так званого «шкільного стереотипу», характерного для більшості студентів.

Сучасний учитель має володіти системою глибоких знань, що становлять основу педагогічної діяльності. Специфіка підготовки до педагогічної роботи полягає в тому, що після закінчення закладу вищої освіти студент стає самостійним організатором навчально-виховного процесу і повинен виконувати всі функції вчителя. Тому зміст і характер теоретичної підготовки здобувача освіти мають відповідати рівню знань кваліфікованого педагога. Завдання теоретичної підготовки студентів факультетів та інститутів фізичної культури полягає у формуванні основ педагогічної теорії та навичок її застосування на практиці.

Аналіз діяльності факультетів та інститутів фізичної культури показує, що теоретичне навчання здебільшого орієнтоване на засвоєння певного обсягу знань і недостатньо розвиває творче мислення, а система практичної підготовки формує вузькоспеціалізовані професійні вміння без належного творчого розвитку. У результаті під час навчання у закладах вищої освіти у студентів практично не формується педагогічне мислення як вид активної пізнавальної

діяльності, спрямованої на конструктивне осмислення педагогічних явищ. Це мислення передбачає цілеспрямоване використання, розвиток і збагачення загальнонаукових, психолого-педагогічних, медико-біологічних та спеціальних знань, необхідних для розв'язання конкретних професійних завдань.

Учитель фізичної культури стикається з комплексними завданнями, що виникають у конкретних професійних ситуаціях. Тому зміст його підготовки до професійної діяльності має ґрунтуватися на системному оволодінні знаннями, уміннями та навичками, що забезпечують єдність цілей, змісту, методів, засобів і форм організації навчально-виховного процесу.

3.2. Характеристика професійних ситуацій у діяльності вчителя фізичної культури

Аналіз сучасної шкільної практики засвідчує, що сьогодні потрібен учитель, який упевнено володіє сучасними психолого-педагогічними знаннями та технологіями професійної діяльності. Специфіка роботи вчителя фізичної культури в сучасних умовах вимагає від нього компетентного мислення та ефективних дій. Компетентність у мисленні й діях передбачає здатність знаходити й застосовувати нестандартні ідеї, методи, прийоми та форми організації навчально-виховного процесу, що відповідають логіці оптимального розв'язання поставлених завдань.

Отже, провідною інтегральною професійною якістю вчителя фізичної культури є здатність педагогічно мислити, адже саме вона визначає рівень педагогічної спостережливості, уміння планувати й аналізувати навчальний процес. Кінцевим результатом педагогічного мислення виступає компетентне розв'язання професійних ситуацій.

Очевидно, що підготувати такого фахівця, використовуючи переважно ілюстративно-пояснювальний метод навчання, який домінує у фізкультурних закладах освіти, неможливо. Необхідно усвідомити, що творчість, активність і самостійність у прийнятті рішень не формуються стихійно. Вони залежать від

спрямованості, стратегії, змісту та технології навчально-виховного процесу у закладах, що готують фахівців фізичного виховання.

Серед різноманітних методів активного навчання особливого значення нині набуває метод розв'язання професійних ситуацій. Його доцільність і ефективність підтверджені педагогічною наукою, а практичне застосування цього методу широко поширене у підготовці вчителів різних спеціальностей.

Результати дослідження свідчать, що педагогічна ситуація – це фрагмент педагогічної діяльності, яка містить суперечності між тим, що сталося і тим, що очікувалось в ході навчально-виховного процесу. Педагогічна ситуація – це своєрідна «клітина» педагогічного процесу, для якої характерні суттєві ознаки цілісного виховного процесу. Загальна структура професійних ситуацій подана на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Структура професійної ситуації, що виникає у процесі фізичного виховання

Дані, подані на рисунку 3.1, свідчать, що професійна ситуація вчителя фізичної культури зумовлюється певною причиною виникнення. Визначення шляхів розв'язання ситуації передбачає її аналіз, виявлення причин виникнення. Обов'язковим елементом діяльності педагога є самооцінка дій і аналіз можливих наслідків поведінки школярів.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури [12, 13, 18, 49] нами розроблено приклади професійних ситуацій, які найчастіше трапляються в діяльності вчителя фізичної культури. Подаємо окремі з них:

Ситуація 1. У перші дні роботи в школі молодий учитель фізичної культури перебуває у стані психологічного напруження, прагнучи завоювати авторитет і продемонструвати свою компетентність. Під час першого уроку в 8-му класі він, знайомлячись з учнями, називає їхні прізвища, пропонуючи зробити крок уперед. Помилково вимовивши прізвище одного учня, педагог стикається з реакцією класу – сміхом і глузуванням. Учень не реагує, а діти продовжують повторювати помилкове прізвище. Учитель розгублюється, побоюючись повторити помилку.

Запитання: Як правильно діяти в такій ситуації? Які заходи допоможуть уникнути подібних помилок?

Ситуація 2. За кілька хвилин до початку уроку фізичної культури учні 6-го класу перебувають у спортивній залі. Двоє хлопців, які займаються боротьбою, починають поєдинок. Після дзвінка клас шикуються, але «борці» продовжують боротьбу, не реагуючи на зауваження вчителя, який називає їхні прізвища. Учні чекають дій педагога, час минає.

Запитання: Як має діяти вчитель у такій ситуації?

Ситуація 3. Урок фізичної культури в 3-му класі проходить у допоміжному залі, частину якого займає килим для боротьби. Під час виконання вправ учитель стоїть спиною до килима. Один із учнів, скориставшись моментом, залазить під покривало, викликаючи сміх у класі.

Запитання: Як правильно відреагувати педагогу?

Ситуація 4. Молодий учитель проводить урок у новому для себе 8-му класі. Під час виконання вправ один учень навмисно спотворює рухи, провокуючи сміх однокласників. Учитель помічає порушника, але не знає його прізвища, що ускладнює звернення. Учень, відчувши невпевненість педагога, продовжує демонструвати зухвалу поведінку.

Запитання: Як має діяти вчитель у такій ситуації?

Ситуація 5. У 10-му класі навчається фізично розвинений хлопець, який займається волейболом у ДЮСШ. Під час гри його команда готується до нападаючого удару, але партнер несподівано відправляє м'яч супернику. Юнак роздратовано висловлює образу на адресу товариша.

Запитання: Як має діяти вчитель? Які педагогічно виправдані заходи можна застосувати?

Ситуація 6. Учитель фізичної культури приходить на урок у 9-й клас у піднесеному настрої. Під час виконання вправи на брусах один учень грубо порушує техніку. Педагог тактовно зауважує: «На наступному уроці здаємо залік, а в тебе, голубе, справи кепські». Учень відповідає роздратовано: «Я вам не голуб».

Запитання: Як має відреагувати вчитель?

Ситуація 7. На початку уроку фізичної культури в 7-му класі учні вишикувались. Захеканий учень просить дозволу стати у стрій. Учитель дозволяє, але двоє учнів не пускають його на звичне місце, наполягаючи, щоб він став крайнім. Це затримує організований початок уроку.

Запитання: Як правильно вчинити педагогу?

Ситуація 8. Урок фізичної культури проводиться в басейні. Учні 9-го класу попереджені про це, але початок заняття затримується через ученицю, яка забула купальник.

Запитання: Як має діяти вчитель?

Ситуація 9. Перед уроком фізичної культури учні 7-го класу переодягаються після контрольної роботи. Після дзвінка хлопці виходять із роздягальні, а один учень вигукує: «Хто взяв кеди?». Він повідомляє вчителю про ситуацію.

Запитання: Як правильно відреагувати педагогу?

Ситуація 10. Молодий учитель фізичної культури проводить перший урок у 10-му класі. Під час підготовчої частини він помічає пасивність учнів.

Зупинивши вправи, педагог запитує причину. Один учень пояснює, що попередній учитель дозволяв грати у футбол.

Запитання: Як має діяти новий учитель? Як сприйме це повідомлення вчитель? Як побудує урок? Яким чином потрібно налагоджувати стосунки довіри та взаєморозуміння у такому класі?

Ситуація 11. Згідно з розкладом, у 10-му класі останнім уроком заплановано заняття з фізичної культури. Під час перерви учні звертаються до вчителя з проханням відпустити їх, мотивуючи тим, що в цей час транслюються змагання зимової Олімпіади. Педагог відповідає: «Нікого не відпускаю, готуємось до шкільних змагань з баскетболу, урок відбудеться за розкладом». Після цього учні йдуть до роздягальні, але на початку уроку в залі присутні лише п'ятеро дівчат.

Запитання: Як має діяти вчитель у такій ситуації? Які можуть бути наслідки?

Ситуація 12. Перед початком уроку учень 8-го класу повідомляє вчителя про погане самопочуття. Педагог призначає його черговим у роздягальні, двері якої виходять у спортивний зал. Під час гри двері зачиняються, що викликає підозру в учителя. Відчинивши їх, він бачить розгубленого учня, який палить.

Запитання: Як правильно вчинити педагогу?

Ситуація 13. Учень 11-го класу, добре фізично підготовлений, легко виконує нормативи, що призводить до недбалого ставлення до завдань на уроках. Під час заняття з гімнастики він навмисно виконує вправи абияк, порушуючи дисципліну. Зауваження не дають результату.

Запитання: Як діяти вчителю?

Ситуація 14. На шкільному майданчику учні 9-го класу здають норматив із підтягування. Поки діти виконують вправу по черзі, один учень відходить убік і розмовляє з товаришем. Коли черга доходить до нього, він відповідає «зараз», але продовжує розмову, ігноруючи повторне звернення вчителя.

Запитання: Як має діяти педагог?

Ситуація 15. Поширеним покаранням на уроках фізичної культури є заборона брати участь у запланованих іграх. Під час виконання вправ учні поводяться збуджено, що дратує вчителя. Після порушення дисципліни педагог наказує сісти на лаву одному з учнів, не розібравшись у ситуації. Учень заперечує, але вчитель наполягає. Після уроку двоє дівчат підтверджують невинність учня.

Запитання: Як правильно вчинити вчителю?

Ситуація 16. Навесні уроки біології у 9-му класі часто проводяться в парку. Щоб уникнути запізнення на фізкультуру, вчитель біології відпускає клас раніше. Однак на початку уроку фізичної культури з'являється лише половина учнів.

Запитання: Як реагувати педагогу на відсутніх?

Ситуація 17. У школі проводиться загальношкільний легкоатлетичний крос. Учні 8-В класу добре підготовлені, але в день заходу, через відсутність класного керівника (лікарняний), домовляються не приходити.

Запитання: Як має діяти вчитель фізичної культури?

Усі наведені ситуації відображають складні педагогічні процеси у шкільному середовищі, особливо у сфері взаємин між учителем і учнями. Розуміння цих явищ можливе лише за умови усвідомлення, що кожна ситуація є сигналом про наявність негативних тенденцій у розвитку окремого учня або колективу.

Результати анкетування свідчать, що різноманітні професійні ситуації виникають як у досвідчених педагогів, так і в учителів-початківців. Їх ініціаторами можуть бути як учні, так і самі вчителі. Зокрема, 48 % опитаних учителів фізичної культури зазначили, що свідомо створюють проблемні ситуації з метою виховного впливу на окремих школярів.

Професійні ситуації проявляються у різних формах під час виконання навчальних завдань. Найчастіше, за словами респондентів, вони виникають у підготовчій та основній частинах уроку фізичної культури. Передумов для їх появи у діяльності вчителя фізичної культури значно більше, ніж у педагогів

інших предметів. Це пояснюється специфікою роботи, умовами проведення занять та швидкою, часто раптовою зміною видів діяльності. На перший погляд, багато ситуацій здаються незначними, проте за ними приховані глибинні педагогічні процеси, зокрема ставлення учнів до вчителя та предмета. Ігнорування навіть незначних відхилень у поведінці, успіхах чи невдачах школярів може призвести до серйозних порушень дисципліни, а також сформувати у педагога безпринципність і байдужість, що негативно позначиться на результатах навчання, рівні фізичної підготовленості, безпеці та культурі учнів.

Більшість професійних ситуацій виникають раптово, і за умови недостатньої підготовленості педагога можуть спричинити зрив навчально-виховного процесу. Чимало з них є простими і потребують негайного реагування: наприклад, учень не привітався, прийшов без спортивної форми, неправильно назване прізвище викликало сміх у класі, або школяр «зрізав» дистанцію під час складання нормативу. Однак у практиці вчителя фізичної культури трапляються й більш складні ситуації, що потребують високого рівня професійної компетентності.

Значна частина проблемних моментів виникає через недостатню професійні дії самих педагогів. Наприклад, під час бігових вправ учень навмисно різко зупинився, спричинивши зіткнення кількох школярів. Учитель не помітив винуватця і зробив зауваження іншому учневі, на що отримав зухвалу відповідь: «Дивитись треба!».

Часто складність ситуацій пов'язана з порушенням дисципліни, що охоплює значну кількість учнів. Іноді школярі навмисно провокують подібні випадки, щоб перевірити реакцію вчителя. Наприклад, перший урок у «важкому» класі: учні повільно шикуються, розмовляють, а під час команд «Рівняйся!», «Струнко!» один учень виштовхується наперед, викликаючи сміх. У таких випадках педагог має не лише реагувати на порушення, а й аналізувати мотиви та умови, що його спричинили. Майстерність учителя полягає у

здатності трансформувати ситуацію в педагогічну задачу, спрямовану на формування дисципліни, організованості та відповідальності.

Окремої уваги потребують ситуації, що стосуються взаємин між учителями, адже вони нерідко провокуються учнями. Наприклад, молодий педагог замінює досвідченого колегу на уроці баскетболу. Побачивши помилку, він робить зауваження, але учень відповідає: «А нас так учили!».

За часовим виміром ситуації поділяються на оперативні (виникають раптово і потребують негайного вирішення), тактичні (розв'язуються у близькому майбутньому) та стратегічні (мають довготривалі наслідки). Найскладнішими є ситуації, що впливають на ставлення учня до фізичного виховання і спорту. Наприклад, школяр, захоплений самостійними тренуваннями, приносить у школу спортивне обладнання, що викликає підозру вчителя.

Досвідчений педагог, розв'язуючи кожную професійну ситуацію, розглядає її як можливість вирішити складніші педагогічні завдання, що формуються у системі взаємин шкільного колективу.

Отже, аналіз сутності професійних ситуацій, частоти їх виникнення та тривалості розв'язання свідчить про їх значну кількість і різноманітність. Узагальнення результатів дослідження дозволяє визначити професійну ситуацію як тимчасовий стан взаємовідносин між учителем і учнями, що виникає внаслідок невдалих навчальних дій, реалізації можливостей або порушення норм поведінки.

3.3. Методи та прийоми розв'язання професійних ситуацій

Із введенням програм НУШ компетентність вчителя фізичної культури набувала актуальності у зв'язку з реконструкцією освітніх послуг, появою нових видів інноваційних шкіл, трансформацією соціального досвіду, великою кількістю маловідомих видів рухової активності та спорту. При цьому освітній процес перебудовується в напрямі педагогічного проектування, інформатизації та технологізації освітніх процесів, фізкультурно-оздоровчої і спортивної

діяльності, що підвищило вимоги до професійної діяльності вчителя фізичної культури у закладах загальної середньої освіти.

Практичний досвід свідчить, що реальна професійна діяльність учителя фізичної культури характеризується комплексним використанням набутих знань, умінь і навичок. Особливого значення інтегрована підготовленість набуває під час розв'язання професійних ситуацій.

Як відомо, оптимальне розв'язання професійних ситуацій неможливе без детального, але швидкого аналізу. Вміння аналізувати передбачає, перш за все, вміння ставати на позицію учня, імітувати його роздуми, бачити причини і мотиви поведінки. Аналіз результатів свідчить, що рівень умінь аналізувати педагогічний процес, педагогічні явища у студентів закладів вищої освіти фізичної культури недостатній.

Одним із ключових чинників, що визначає ефективність вибору та прийняття оптимальних рішень у процесі розв'язання професійних ситуацій у діяльності вчителя фізичної культури, є наявність досвіду їх аналізу. Наукові дослідження [12, 54] доводять, що під час професійної підготовки традиційними методами здобувачі освіти не набувають достатнього досвіду аналізу педагогічних явищ. Тому, стикаючись із професійними ситуаціями, студенти здебільшого актуалізують наявні знання, копіюють приклади роботи своїх колишніх учителів або спираються на власний життєвий досвід.

Відомо, що педагогічні явища є складними та залежать від багатьох чинників. Тому, аналізуючи їх, необхідно враховувати не лише зовнішні умови, а й стан свідомості, психічне та фізичне здоров'я учнів у кожному конкретному випадку. Чим більше інформації має педагог про учня та реальні обставини, тим більш обґрунтованими будуть його рішення.

Спостереження за діяльністю вчителів фізичної культури показують, що підходи до розв'язання професійних ситуацій суттєво різняться. Так, 23% педагогів категорично наполягають на власній позиції; 49% тактовно звертають увагу на порушення та просять виправити поведінку; у 15% випадків застосовується покарання у вигляді додаткового фізичного навантаження (біг,

підтягування, стрибки); 8% учителів виходять із ситуації, використовуючи гумор.

Аналіз анкетування дозволив виокремити основні стилі розв'язання професійних ситуацій у процесі фізичного виховання:

1. Суперництво – характеризується вольовим тиском на учня, пред'явленням вимог і наполяганням на їх виконанні.
2. Співпраця – передбачає спільний пошук рішення, коли учитель і учень прагнуть досягти поставленої мети, долаючи проблемні моменти.
3. Компроміс – полягає у знаходженні рішення, яке частково задовольняє обидві сторони, передбачаючи взаємні поступки.
4. Уникнення – виявляється у свідомому ухиленні педагога від вирішення ситуації, її ігноруванні.
5. Пристосування – означає формальне погодження вчителя з позицією учня, хоча фактично педагог дотримується іншої точки зору.

Щоб виявити рівень сформованості вміння розв'язувати професійні ситуації, що виникають у процесі фізичного виховання, проводився педагогічний експеримент, у якому взяли участь 152 студенти різних курсів Волинського національного університету імені Лесі Українки та 14 вчителів фізичної культури м. Луцька (ліцеї № 25, 26). Вчителям фізичної культури та здобувачам освіти було запропоновано низку ситуацій суперечливого змісту з різними варіантами розв'язання.

Аналіз результатів констатуючого етапу дослідження свідчить (табл. 3.3), що переважна більшість вибрали варіант компромісного розв'язання ситуації.

Найбільше випадків вибору саме цього способу розв'язання ситуації спостерігається серед учителів фізичної культури (50,7%). Компромісні варіанти розв'язання професійної ситуації обрали і студенти: 1 курс – 37,5%; 2 курс – 32,0%; 3 курс – 38,5%; 4 курс – 37,3% опитаних. Результати проведеного дослідження свідчать, що за допомогою запропонованого варіанту студенти вирішують аналогічні ситуації.

Таблиця 3.3

Розподіл способів розв'язання професійних ситуацій, %

Контингент опитаних		Кількість учасників	Уникнення	Співпраця	Компроміс	Пристосув.	Суперництво
Вчителі фізичної культури		14	7,8	19,3	50,7	11,1	11,1
Здобувачі освіти	1 курс	28	8,35	25,05	37,5	8,3	20,8
	2 курс	26	10,6	23,4	32,0	12,8	21,2
	3 курс	54	1,6	28,3	38,5	21,6	10,0
	4 курс	44	2,4	28,2	37,3	12,1	20,0

Привертає увагу той факт, що 20,0% студентів четвертого курсу, які відповідали на запитання після педагогічної практики, обрали варіант суперництва. Проводячи й аналізуючи уроки фізичної культури в школах, майбутні педагоги найбільше були вражені низьким рівнем дисципліни школярів, що й вплинуло на їхню думку. Відповідно до цього, кількість учителів та здобувачів освіти, які для розв'язання професійних ситуацій обрали способи уникнення та пристосування, незначна.

Як свідчать результати дослідження, в умовах обмеженого вибору варіантів вирішення професійної ситуації і здобувачі освіти, і вчителі надають перевагу компромісному способу розв'язання та співпраці. Це насамперед відображає орієнтацію сучасної школи на демократизацію стосунків вчителів з учнями.

Згрупувавши відповіді за характером та змістом запропонованих дій стає можливим розподілити їх в залежності від науково-обґрунтованих стилів розв'язання професійних ситуацій (суперництво, співпраця, компроміс, уникнення, пристосування).

На основі вивчення й узагальнення відповідей респондентів на низку запропонованих ситуацій було виділено три групи здобувачів освіти за рівнем

сформованості вміння аналізувати професійні ситуації та приймати оптимальні рішення.

Першу групу (24%) становлять здобувачі освіти, які вирізняються глибиною аналізу ситуацій, про що свідчать запропоновані ними переважно нестандартні способи їх вирішення (3-5 варіантів). До другої, найчисленнішої групи (41%) відносяться студенти, які називають іноді до 10 варіантів відповідей, але це прості, традиційні, часто банальні способи, які не відповідають змістові й характеру ситуацій. Виявилось, що серед цієї групи респондентів лише деякі здатні об'єктивно аналізувати ситуації, але здійснюють це поверхнево. До третьої групи (35%) належать здобувачі вищої освіти, які в переважній більшості пропонують один, а іноді 2-3 варіанти розв'язання ситуації, які не вирізняються оригінальністю. Ці студенти практично не аналізують ситуації.

Уміння аналізувати навчально-виховний процес в діяльності вчителя фізичної культури в методиці розглядається як визначальний шлях підвищення професійної майстерності педагога. Тому від визначення важливості цього вміння слід рішуче перейти до навчання студентів аналізу. Адже об'єктів, що вимагають аналізу в діяльності вчителя безліч (аналіз навчального процесу, аналіз успішності, аналіз техніко-тактичної підготовки, аналіз уроку).

Таким чином, результати дослідження дають можливість зробити висновок, що уміння аналізувати навчально-виховну діяльність у всіх її напрямках формується лише тоді, коли створюються необхідні умови для аналітичної діяльності. Ефективним шляхом розвитку у студентів аналітичних здібностей є розв'язання професійних ситуацій на основі диференційованого підходу.

3.4. Технологія підготовки здобувачів вищої освіти до аналізу і розв'язання професійних ситуацій

Пріоритетним завданням державної політики є всебічний розвиток особистості, зміцнення здоров'я та формування здорового способу життя,

забезпечення оптимальної рухової активності, залучення дітей та молоді до занять фізичною культурою і спортом. У ході реалізації цих завдань актуалізується проблема вдосконалення системи підготовки фахівців нового покоління у сфері фізичної культури та спорту, підвищення їхнього професіоналізму. З огляду на це особлива роль в сучасній школі відводиться учителю фізичної культури, який є уособленням здоров'я і здорового способу життя, від нього залежить те, яким буде ставлення школярів до цих важливих аспектів життя людини.

Однією із важливих проблем вищої освіти України є підвищення професійної підготовки педагогів і, передусім, майбутніх учителів фізичної культури, від якості підготовки яких залежить стан здоров'я та рівень фізичного розвитку підростаючого покоління. Розв'язання цієї проблеми неможливе без модернізації у вищій школі навчально-виховного процесу фахової підготовки з урахуванням сучасних тенденцій розвитку педагогічної науки.

Однією з найважливіших проблем у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури є формування їх готовності до реалізації сучасних педагогічних концепцій, що враховують індивідуальні особливості учнів, застосування інноваційних методик та інтеграцію новітніх технологій у навчальний процес. Не менш значущим аспектом є розвиток здатності педагога до самоосвіти та постійного професійного вдосконалення, що виступає необхідною умовою успішної діяльності.

Невід'ємною складовою практичної роботи вчителя фізичної культури є постійне розв'язання численних професійних ситуацій, які здебільшого виникають раптово та непередбачено. Слід зазначити, що зміст, характер і організаційні особливості діяльності фахівця фізичної культури значно підвищують ймовірність появи таких ситуацій порівняно з роботою педагогів інших предметів. Дослідження підтверджують, що навіть за умови якісної організації уроку фізичної культури не виключені непередбачені випадки, наприклад під час фізичного суперництва, зміни положення тіла або ігрової

діяльності. У багатьох випадках невміння своєчасно та правильно реагувати на подібні ситуації призводить до порушення ходу уроку, а іноді й до зриву навчально-виховного процесу, що негативно впливає на його результативність. Звідси впливає необхідність формування у майбутніх педагогів умінь ефективно розв'язувати професійні ситуації ще на етапі навчання у закладі вищої освіти. Хоча оволодіння всіма способами вирішення можливих ситуацій потребує часу та досвіду, засвоєння технології розв'язання типових педагогічних ситуацій є першим і обов'язковим кроком до професійного становлення вчителя фізичної культури.

Професійна підготовка здійснюється у процесі вивчення психолого-педагогічних, медико-біологічних і спеціальних дисциплін. Кожна з них має власний предмет і об'єкт дослідження, проте діяльність учителя фізичної культури потребує інтеграції знань і умінь із різних галузей, що зобов'язує викладачів і студентів розглядати навчальний матеріал крізь призму майбутньої професії. На думку Б. М. Шияна [54], важливо об'єднати потенціал усіх освітніх компонентів відповідно до державного стандарту підготовки вчителя фізичної культури, що дозволить наблизити навчальний процес до реальних умов професійної діяльності та сформувати стійкі знання й уміння.

Теоретичною основою формування умінь розв'язувати професійні ситуації є положення про те, що лише через розкриття внутрішньої структури особистості та індивідуальних механізмів діяльності можна забезпечити стійкість і ефективність професійного мислення протягом усього періоду роботи педагога.

Виходячи з цього, нами розроблено технологію формування умінь розв'язувати професійні ситуації, яка включає зміст, рівні, показники, критерії оцінювання, етапи та педагогічні умови навчання. Запропонована технологія передбачає створення таких умов, що забезпечують успішне формування зазначених умінь. В її основу покладено концепцію І. Я. Лернера [25] про зміст освіти, який охоплює знання, способи діяльності, досвід творчої роботи та емоційно-ціннісне ставлення до неї. Навчальні завдання були спрямовані на

розвиток умінь студентів розв'язувати професійні ситуації, а центральним елементом технології стали практичні завдання з дослідницькими та проблемними компонентами, що стимулювали творчу активність і застосування знань на практиці.

Основні механізми педагогічного керівництва процесом формування умінь включали:

1. Розуміння студентами вимог педагогічної діяльності, її законів і правил, що забезпечувалося зацікавленням майбутньою професією.
2. Самоаналіз індивідуальних якостей і потенціалу, спрямований на розвиток інтересу до власної особистості та формування адекватної самооцінки.
3. Подолання психологічних бар'єрів через творчу діяльність, що реалізовувалося завдяки атмосфері співпраці та взаємопідтримки.

Технологія передбачала зворотний зв'язок між студентом і викладачем через систему діагностики, яка дозволяла відстежувати динаміку формування умінь, готовність до самовиховання та коригувати процес навчання. Чим частіше здійснюється діагностика індивідуальних особливостей студента, тим ефективніше відбувається корекція навчального процесу.

Ключовими показниками успішності технології є позитивна динаміка розвитку педагогічного мислення та підвищення рівня готовності студентів до самовиховання. В основу формування професійної майстерності покладено діяльність, що моделює реальну роботу вчителя-практика. Спостереження підтверджують, що психолого-педагогічні знання стають переконаннями лише тоді, коли поєднуються з практичною діяльністю. Тому теоретичні та практичні заняття мають проводитися безперервно з першого курсу, забезпечуючи послідовний розвиток педагогічного мислення. Така організація навчання є необхідною умовою якісного оволодіння професією.

Результати дослідження [46] свідчать, що студенти проходять чотири рівні професійного становлення: репродуктивний, адаптивний, моделюючий, творчо-дослідницький.

Перший рівень забезпечується теоретичними і практичними заняттями студентів першого курсу. На цих заняттях формуються основи понять, рухові вміння і навички, що стануть основою для подальшого розвитку майбутніх фахівців. В нашому дослідженні здобувачі освіти виконували завдання, спрямовані на вивчення положення про фізичне виховання учнів закладів загальної середньої освіти, положення про колектив фізичної культури в школі, матеріалів Міністерства освіти і науки України про фізичне виховання, професіограми вчителя, тренера, організатора оздоровчої роботи за здібностями; ознайомлювалися з основами фізичного виховання в школі, готували доповіді, реферати і повідомлення щодо професійної діяльності вчителя фізичної культури. Широко використовувалися творчі завдання. Наприклад:

– «Я і моя професія» – виступ на 3-5 хв. Схема виступу: Чому я обрав професію вчителя фізичної культури?, Як я готувався до професії?, Що я зможу дати дітям?, Чого я хотів би досягти у професійній діяльності?

– «Презентація професії вчителя фізичної культури». Завдання реалізується у вигляді змагань між командами на краще розкриття структури, змісту, характер і специфіки професії вчителя фізичної культури.

На репродуктивному рівні становлення майбутнього фахівця велике значення має навчальна і практична підготовки.

Під час проходження шкільного практикуму студентам експериментальної групи було запропоновано виконати певні завдання.

Одним потрібно було організувати у класі фізкультхвилинки. Іншим – організувати клас для гри на перерві, під час проведення використати вивчені ігри. Крім цього студенти організовували класи для прогулянок у парк, сквери, де також проводили рухливі ігри. Під час проведення уроку фізичної культури під керівництвом учителя студентів необхідно було організувати клас і привести його у спортивний зал чи на майданчик. На уроці – організувати клас для виконання завдань уроку, стежачи за дисципліною. До обов'язку студентів

входило те, що їм потрібно було розробити сценарії, а потім провести змагання «Веселі старти» серед паралельних класів.

Студент, який проводив урок під час навчальної практики, зобов'язаний був: а) прийти раніше і підготувати необхідний інвентар; б) чітко розписати, як буде виконувати вправи група; в) спланувати навантаження і відпочинок, зміни місць тощо.

Під час проходження практики перед студентами постають різні завдання, які відображено у теорії, і це зобов'язує їх не тільки вивчати, а й добре засвоювати набуті знання в діяльності. Тому теоретичні дисципліни і практичні заняття (спортивні дисципліни) повинні проводитись безперервно і розвивати вміння аналізувати навчальну діяльність у певній системі.

Студенти моделювали професійні ситуації фахівця фізичної культури. При цьому їм було запропоновано завдання уявити себе в різних професійних ролях і оцінити своє ставлення до таких видів професійної діяльності:

1. Вчитель фізичної культури в школі.
2. Тренер.
3. Спеціаліст з оздоровчої фізичної культури.
4. Викладач кафедри фізичного виховання у ЗВО.
5. Реабілітолог.

Окремі заняття для здобувачів освіти було побудовано у вигляді рольової гри, що сприяла розвитку у них не лише інтелектуального, а й емоційного потенціалу. Рольова гра допомагала кожному особисто знайти відповідь на питання, як реалізувати свій педагогічний задум. Як приклад, можна навести одне з занять, що було побудоване у вигляді рольової гри. Частина студентів була обрана спеціалістами психолого-педагогічної консультації. Вони повинні були вислуховувати, аналізувати і намітити шляхи виходу із конфліктної ситуації, що була запропонована відвідувачем, який звернувся за допомогою. Потім вони узагальнювали думки і найкращий варіант вирішення проблеми брали за основу. Ця гра створювала атмосферу, наближену до практичних умов діяльності фахівця і дозволяла студентам відстоювати свою позицію.

Конкретне практичне уявлення про майбутню діяльність складалось у студентів також за рахунок бачення себе в різних професійних ролях: практичного психолога, вчителя, молодого спеціаліста, директора авторської спортивної школи, тренера.

Ділова гра “Професійна комунікація”. Підготовча робота: створення мікрогруп за принципом добровільності. У кожній мікрогрупі обирають: ведучого автора, референта, опонента. Ведучий повідомляє тему, називає склад мікрогрупи, робить висновки. Автор розкриває суть проблеми. Референт уточнює сказане ведучим, коригує або доповнює автора. Опонент робить критичні зауваження чи пропонує інваріативні підходи, відстоює свою точку зору.

Ефективне вирішення педагогічних завдань неможливе без достатньої інформації про педагогічні ситуації, об’єкт виховання, результат впливу на нього. Оптимальною є така інформація, яка за своїм обсягом, змістом, якістю дає можливість прийняти правильне рішення.

Для отримання інформації учитель повинен використовувати різні методи. На другому і третьому курсах ми використовували завдання для аналізу уроку. Водночас, – це дуже складний акт, який вимагає від учителя великого обсягу і розподілу уваги (необхідно спостерігати за всіма учнями, за окремими, і за собою), вміло і швидко виділити предмети сприйняття зі всіх, які вивчаються, переключати увагу з одного предмета на інший. Тому на четвертому рівні (творчо-дослідницькому) професійного становлення особлива увага зверталася на аналіз уроку за шкалою спостережень.

I. Аналіз і оцінка:

- 1) виконання завдань учнями: а) слабкими; б) середніми; в) сильними;
- 2) доповнення з боку учнів;
- 3) тренувальна діяльність учнів: а) слабких; б) середніх; в) сильних;
- 4) тренувальна діяльність: а) окремих учнів; б) відділень; в) всього класу;
- 5) сприйняття і усвідомлення нових завдань;
- 6) особливості окремих учнів;

7) досягнення мети і завдання уроку.

II. Здійснення контролю:

1) за дисципліною;

2) за досягненням мети і завдань уроку;

3) оцінка й аналіз: а) досягнутих результатів; б) тренувальної діяльності учнів.

У центрі уваги вчителя повинен бути контроль і аналіз діяльності учнів. Важливим є збір інформації про навчальний і спортивний процес (табл. 3.4). Зазначена шкала сприяє формуванню спостережливості студентів та їх умінь аналізувати.

Таблиця 3.4

Структура формування у майбутніх учителів умінь спостерігати за уроком фізичної культури

Групи	Функції вчителя	Уміння
1.	Орієнтування, контроль і оцінка зовнішніх умов проходження педагогічного процесу	1. Помітити підготовленість учнів до занять. 2. Спостерігати протягом уроку за дисципліною 3. Спостерігати за ходом уроку згідно плану. 4. Спостерігати за своєю поведінкою і мовою.
2.	Спостереження за виконанням вправ учнями	1. Уважно спостерігати за діями учнів. 2. Постійно тримати весь клас у полі зору. 3. Помічати взаємозв'язок своєї діяльності з діяльністю учнів. 4. Розподіляти увагу при спостереженні за декількома об'єктами
3.	Спостереження за процесом засвоєння учнями нових спортивних дій	1. Помітити психофізичний стан учнів. 2. Помітити особливості навчальної діяльності класу в цілому (темп уроку, труднощі, ступінь засвоєння нових вправ, типових помилок). 3. Помітити, чи усвідомлюють учні нові вправи, чи вміють самостійно застосовувати отримані знання і навички під час виконання вправ. 4. Помітити особливості тренувальної діяльності окремих учнів, якість виконання вправ, оволодіння новими вправами.

Крім цього, студентам під час педагогічної практики на четвертому курсі необхідно було вести спостереження за діяльністю класу, де вони виконували роль класних керівників. Спостереження записували до щоденника. В кінці педпрактики, на основі спостережень, давали письмову характеристику учням класу. За зроблений аналіз діяльності учнів студентам виставлялись оцінки методистами і класними керівниками.

В основу цього етапу лягла система завдань, вправ та ігор, що спрямовувалися на творче самопізнання особистості, шляхом створення індивідуальних програм «самовиховання» і «саморозвиток». З метою перевірки адекватності самооцінок студентів і оптимальності програм самовиховання, здійснювалось їх колективне обговорення і корекція.

Розвиток творчості студентів ми здійснювали за допомогою самостійних завдань. Так, зокрема, здобувачам освіти давали завдання розробити картки-завдання самостійних занять для учнів старших класів, які сприяють розвитку фізичних здібностей. Розроблені картки-завдання студенти спочатку використовували під час проведення навчальної практики, а потім з учнями на уроках фізичної культури в школі. Кожна картка-завдання мала п'ять рівнів. Таким чином кожна по черзі сходинок, з першої до п'ятої, включала складніші завдання, які викликали відповідний тренувальний ефект п'яти рівнів.

Щоб краще здійснювалась підготовка студентів і вирішувалися поставлені завдання, доцільно на заняттях проводити ділові ігри. У зв'язку з цим ми на семінарських заняттях потрібно використовувати ділові ігри: діагностичні, організаційно-навчаючі. Ділова гра, правила якої побудовані у відповідності з комплексною програмою фізичного виховання і визначені умови уроку, можливість включати до гри студентів з різним рівнем знань, допускає різні судження і способи вирішення ситуацій, задовольняє вимоги зацікавленості, динамічності, простоти матеріального оформлення, зберігає в собі відому новину. Під час проведення гри ми ставили два завдання: методика підготовки вчителя до уроку і стратегія поведінки вчителя у конфліктних

ситуаціях. Гра починалася з повідомлення її мети і завдань, знайомства з ходом гри, інструктажу студентів. Вирішувалися організаційні питання: здобувачів освіти розподіляли по групах – 4-5 чоловік, старших груп обирали самі студенти. Кожна група отримувала комплект зразка плану графіка розподілу програмного матеріалу з фізичної культури в 5-х класах, розробленого студентами на заняттях з теорії і методики фізичного виховання. Друге завдання вирішувалось таким чином: кожна група отримувала картку, в якій було описано професійну ситуацію і подано набір можливих рішень. Після обговорення між собою, кожна команда відповідала, спочатку один студент, а потім його доповнювали інші. Учасники інших груп могли задавати питання тому, хто відповідав, і йому необхідно було відповісти на ці питання. Після цього інша група відповідала і т.д.

Викладач стежить за правильністю відповідей, за дисципліною, відповідає на питання, якщо неправильно відповіли студенти, навідними питаннями підводить до правильних висновків.

Підсумовуючи гру, викладач аналізує уміння студентів використовувати план-графік для вирішення завдань уроку та їх діяльність на уроці.

Використання ділових ігор сприяє розвитку у студентів мислення, прийняття нестандартних рішень, і здійснює пошук методики навчання учнів.

Специфічними характеристиками творчого мислення є здатність самостійно визначати цілі та вміння звільнятися від раніше сформованих стереотипів. З цією метою під час аналізу професійних ситуацій на заняттях із психолого-педагогічних дисциплін застосовувалися такі види завдань: пригадати та описати професійну ситуацію зі свого досвіду; змодельовати кілька варіантів ситуацій за запропонованим зразком розв'язку; створити аналогічні професійні ситуації без готового рішення. Виконання таких завдань сприяло розвитку у майбутніх учителів здатності усвідомлювати варіативність дій у конкретних умовах, критично оцінювати різні способи впливу на особистість школяра.

Результати дослідження показали, що студенти істотно відрізняються за рівнем умінь розв'язувати професійні ситуації, що зумовлює необхідність диференційованого підходу до навчання. Під диференційованим підходом ми розуміли систему управління пошуковою пізнавальною активністю студентів, яка ґрунтується на знанні індивідуальних психологічних особливостей та домінуючих характеристик певних груп.

Сутність диференціації навчання полягає в його спрямуванні на формування умінь розв'язувати професійні ситуації через систему пізнавальних завдань. Ці завдання розроблялися в межах трьох типів навчальних програм, що відрізнялися рівнем складності та будувалися у суворій послідовності. Програми передбачали: а) поступове оволодіння уміннями розв'язувати професійні ситуації (від репродуктивного до творчого рівня); б) різні рівні самостійності студентів (від роботи за схемою з постійною допомогою викладача до повної самостійності залежно від можливостей); в) різний ступінь проблемності навчальних завдань.

Перша програма орієнтувала студентів на усвідомлене, творче застосування знань, вільне володіння фактичним матеріалом, прийомами навчальної роботи та розумових дій; вона давала змогу проявити самостійну пізнавальну активність, осмислити сутність явищ і розв'язати ситуацію. Друга програма передбачала осмислення матеріалу та оволодіння прийомами навчальних і розумових дій, необхідних для виконання завдань першої програми, доповнюючи це інструктажем щодо методики розв'язання ситуацій. Третя програма була спрямована на засвоєння матеріалу на рівні відтворення, включала багаторазове повторення, групування матеріалу за смисловими блоками, визначення головного, застосування прийомів запам'ятовування. До її змісту входив інструктаж про способи навчання, акценти уваги та очікувані результати. Студентам дозволялося користуватися підручниками, оскільки прямої відповіді там не було, але матеріал допомагав виконати завдання.

Відповідно до програм розроблялися теоретичні та практичні завдання різної складності, що давали змогу працювати на рівні власних можливостей.

На початковому етапі враховувався різний стартовий рівень знань і умінь здобувачів освіти, що створювало різні передумови для формування навичок розв'язання ситуацій. Студенти третьої групи працювали з питаннями для контролю знань, друга група – з педагогічними завданнями, а перша – з матеріалом підвищеної складності, зокрема професійними ситуаціями.

Запитання, на які відповідали студенти, були спрямовані на виявлення якості знань і здатності засвоювати інформацію. Відповіді містили узагальнену інформацію з теми. Педагогічне завдання виступало дієвим засобом активізації пізнавальної діяльності, але для його виконання необхідний достатній обсяг знань, що використовуються у процесі мислення. Розв'язання професійних ситуацій належить до творчої діяльності, яка передбачає вирішення комплексу педагогічних завдань. Аналізуючи ситуацію, студент має володіти значним обсягом знань і умінь для їх застосування.

Схема навчання була гнучкою, що дозволяло змінювати зміст відповідно до можливостей студентів. Кожен мав змогу працювати з матеріалом різної складності, що активізувало навчальну діяльність.

Аналіз шкільної практики та педагогічні спостереження показують, що вчитель часто приймає «миттєве» рішення за схемою: виникнення ситуації – негайне реагування. Такий підхід не завжди ефективний, оскільки залежить від суб'єктивного стану педагога. Багато стабільних і прогнозованих ситуацій можна вирішувати за алгоритмом, що забезпечує пошук оптимального рішення. Алгоритмічний підхід дозволяє швидко оволодіти змістом і послідовно аналізувати події, сприяючи розвитку професійного мислення.

Надбання досвіду аналізу та розв'язання ситуацій у процесі фізичного виховання формує моделі педагогічних дій у типових випадках. Важливою умовою є детальне фіксування та аналіз дій учнів і вчителя, що дає змогу визначити сутність педагогічних відносин і проектувати шляхи вирішення. Студенти повинні усвідомлювати, що навіть аналіз простого факту потребує дослідницької роботи, складання програми вивчення суб'єктів, умов і обставин. Велика кількість ситуацій передбачає різноманітність варіантів їх вирішення.

На основі аналізу літератури, анкетування та спостережень розроблено алгоритм розв'язання професійних ситуацій (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Алгоритм розв'язання професійних ситуацій, що виникають у процесі фізичного виховання учнів

№ з/п	Послідовність дій вчителя під час розв'язання ситуації	Зміст дій
1.	Ознайомлення з професійною ситуацією	Усно, письмово; у складі групи, індивідуально
2.	Сприймання і розуміння суті професійної ситуації	Бачення причинно-наслідкових зв'язків, прогнозування способів розв'язання ситуацій
3.	Виявлення стану об'єктів, що створили ситуацію	Аналіз фізіологічного та психічного стану учасників ситуації
4.	Урахування зовнішніх умов, факторів і обставин, що могли спровокувати ситуацію	Місце, час, зв'язок з навчально-виховним процесом
5.	Виявлення суперечності, яка виникла і потребує розв'язання, рівня її антагонізму і впливу на хід навчально-виховного процесу	Вивчення можливого порушення дисципліни; стилю спілкування; непередбачені дії учня, вчителя
6.	Прогнозування очікуваного результату розв'язання ситуації	Виявлення причини, що спровокувала ситуацію
7.	Визначення шляху розв'язання ситуації	Визначення й обґрунтування способів і шляхів досягнення очікуваного результату
8.	Обґрунтування змісту практичних дій, спрямованих на розв'язання ситуації	Вибір способу впливу на учасників ситуації (фізичні дії, словесні дії-звернення, заперечення, наказ, гумор, стимулювання, переконання).
9.	Оцінювання результатів розв'язання ситуації	Порівняння отриманих результатів із прогнозованими
10.	Формулювання додаткових профілактичних заходів, що логічно випливають з ситуації і вимагають реалізації	Аналіз можливих рецидивів аналогічних ситуацій

На першому етапі студенти використовували алгоритм як зразок, що регламентує послідовність аналізу та способи вирішення. На другому етапі

алгоритмічні дії систематизувалися та запам'ятовувалися. Після засвоєння процедури діяльність студентів набувала творчого характеру. Використання алгоритмів дозволило за короткий час оволодіти технологією розв'язання типових і складних ситуацій, що виникають у роботі вчителя фізичної культури. Систематичний аналіз і пошук рішень можуть стати ефективним тренінгом для формування педагогічних умінь у сфері фізичного виховання.

Аналіз конкретних професійних ситуацій у процесі фізичного виховання слугував для студентів інструментом дослідження і вивчення певної педагогічної проблеми, оцінки і вибору найбільш ефективних дій у навчально-виховному процесі в цілому.

Потрібно врахувати й те, що професійних ситуацій безмежна кількість і що постійно можуть створюватись нові, тому наведений алгоритм їх розв'язання може постійно змінюватись і вдосконалюватись відповідно до специфіки ситуацій.

Висновки до розділу 3

1. Мотиви навчальної діяльності студентів досить різноманітні. Найхарактернішими з них є: можливість підвищити рівень фізичної підготовленості, бажання здобути вищу освіту, прагнення стати кваліфікованим фахівцем.

2. Професійна ситуація визначається як тимчасовий стан взаємовідношень учителя і учнів, який виник внаслідок невдалих навчальних дій, реалізації можливостей або порушення поведінки. На якість навчальної діяльності студентів істотно впливає рівень довузівської підготовки, наявність навичок самостійної роботи та якість контролю.

3. Аналіз й узагальнення теоретичних положень дають підставу стверджувати, що професійні ситуації виконують навчальну, діагностичну, розвивальну та виховну функції. Навчальна функція професійних ситуацій учителя фізичної культури полягає в можливостях використання їх як навчального матеріалу для вивчення й засвоєння багатьох педагогічних

процесів і явищ. Діагностична функція полягає в тому, що якісні та кількісні показники, які характерні для аналізу конкретної ситуації, слугують критерієм оцінки професійної майстерності педагога. Розвиваюча функція професійних ситуацій закладена в можливості й ефективності розвитку важливих професійних якостей вчителя, і зокрема, професійного мислення. Виховна функція має на меті оволодіти зразками та моделями педагогічних дій учителя фізичної культури в різних ситуаціях, які виникають у навчально-виховному процесі з фізичної культури.

ВИСНОВКИ

1. У сучасних умовах підготовки вчителів фізичної культури важливе значення має проблемне навчання, що дозволяє підвищити рівень професійної підготовленості майбутніх фахівців, їх ставлення та мотивацію до педагогічної діяльності. Встановлено, що за допомогою проблемного навчання можна найкраще підготувати майбутніх учителів фізичної культури до розв'язання професійних ситуацій.

2. З'ясовано, що переважна більшість учителів та здобувачів вищої освіти обирають компромісний варіант розв'язання професійної ситуації. Причому найбільше випадків вибору саме такого стилю спостерігається серед учителів фізичної культури (50,7%). Отримані дані показують, що компромісне розв'язання ситуації обирають: 1 курс – 37,5%; 2 курс – 32,0%; 3 курс – 38,5%; 4 курс – 37,3% опитаних.

3. За здатністю аналізувати професійні ситуації та приймати оптимальні рішення виділено три групи студентів. Першу групу (24%) становлять студенти, які здатні глибоко аналізувати ситуацію, інколи використовуючи нестандартні способи її розв'язання. Студенти даної групи пропонують 3-5 варіантів розв'язання ситуацій. До другої групи (41%) належать студенти, які називають іноді до 10 варіантів, але це прості, традиційні, іноді примітивні способи розв'язання ситуацій. Аналіз ситуацій дуже поверхневий, без педагогічного обґрунтування. Третю групу (35%) становлять студенти, які здебільшого пропонують 1-2 варіанти розв'язання професійних ситуацій. Студенти цієї групи практично не аналізують ситуації.

4. Технологія формування умінь розв'язувати професійні ситуації охоплює комплекс принципів, етапів, педагогічних умов, засобів, методів, методичних прийомів, форм організації навчання та алгоритм дій. У процесі формування таких умінь необхідно враховувати мотивацію студентів, забезпечувати міждисциплінарний підхід до вивчення загальних, професійних і спеціальних дисциплін, а також поступовий перехід від інформаційного навчання до пошукового та творчого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажиппо О. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук. Харків, 2013. 485 с.
2. Ахметов Р.Ф., Шаверський В.К. Проблеми й перспективи формування професійної майстерності фахівців фізичної культури засобами інноваційних технологій. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир. 2007. № 34. С. 47-51.
3. Бабаєв В.М., Стадник Г.В., Момот Т.В. Цифрова трансформація у сфері вищої освіти в умовах глобалізації. Комунальне господарство міст. Економічні науки, 2. 2019. С. 2-9.
4. Безкоровайна Л.В. Оцінка якостей, необхідних для майбутньої професійної управлінської діяльності фахівців фізичного виховання та спорту. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Серія «Педагогіка». Харків : Вид-во ХПІ, 2006. № 10. С. 87-90.
5. Бельський Я. Теоретичні і методичні основи підвищення ефективності праці вчителів фізичної культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». К., 2000. 46 с.
6. Волкова С.С. Формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури. Prague: Education and science, 2008. URL: http://www.rusnauka.com/23_SND_2008/Pedagogica/27113.doc.htm
7. Вяткіна З.І. Індивідуальний стиль в педагогічній майстерності вчителя. К., 2019. – 74 с.
8. Гауряк О.Д. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. Київ. 2011. Вип. 14. С. 179-183.

9. Грибан Г., Пилипчук П., Опанчук Д. Підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 25 (181). Серія: Педагогічні науки. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка; голов. ред. М. О. Носко. Чернігів : НУЧК, 2024. С. 125-130.
10. Грибан Г. П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої діяльності в загальноосвітній школі. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць. За ред. О. В. Тимошенка. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. Випуск 3К (176) 24. С. 190-194. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).41](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).41).
11. Грибан Г. П., Ткаченко П. П., Скорий О. С., Пилипчук П. Б. and Цимбалюк Н. М. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Т. 31, № 187. 2025. pp. 208-213. ISSN 2663-9114. DOI: [10.58407/visnik.253134](https://doi.org/10.58407/visnik.253134).
12. Данилко М.Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Луцьк, 2000. 19 с.
13. Ємець О.Й. Ситуаційні технології в підготовці вчителя фізичної культури. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки: У 3 т. / Уклад. А.В. Цьось, С.П. Козіброцький. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. Т.1. С. 170-173.
14. Ємець О.Й., Черняков В.В. Практикум з професійних ситуацій: [навч. посіб]. Чернігів, 2010. 156 с.

- 15.Єремія Я., Єремія І. Формування предметно-методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в умовах сучасної освіти: теоретичні аспекти. Педагогічні та соціальні комунікації. 2021. Т. 8, № 1. С. 95-101.
- 16.Забора А.В. Формування знань і навичок майбутніх вчителів фізичної культури в процесі вивчення дисциплін «Теорія і методика фізичного виховання» і «Гімнастика з методикою викладання»: дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту. Харків, 2004. 197 с.
- 17.Завацький В.І., Овчаренко Т.Г., Чеханюк Л.О. Основні завдання і структура діяльності спеціаліста з фізичної реабілітації. Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні : матеріали II-ї всеукраїнської науково-практичної конференції. К. Луцьк : Надстир'я, 1996. С. 56-59.
- 18.Зубанова Н.Ю. Формування професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього вчителя фізичної культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Луцьк, 1999. 17 с.
- 19.Карасевич С.А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти, монографія. МОН України, Уманський держ. пед. унів-т імені Павла Тичини. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. 204 с.
- 20.Клопов Р.В. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій: теорія і практика: монографія. Запоріжжя: Вид-во Запорізького нац. ун-ту, 2010. 386 с.
- 21.Козлова К.П., Скібенко З.С., Лезнік Н.В. Формування професійних умінь у майбутніх вчителів фізичної культури. Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні : матеріали першої республіканської конференції. Луцьк : Надстир'я, 1994. С. 99-100.
- 22.Колесник С., Белікова Н. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до анімаційно-гурткової роботи методами активного

- навчання. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2022. № 1(57). С. 17-23.
23. Крутова Г. Ю. Педагогічні умови професійної підготовки вчителя фізичної культури. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 81. 2013. С. 88-92.
 24. Кузмінський А. Цифрова трансформація професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах змішаного навчання. Естетика і етика педагогічної дії, (28), 2023. 209-221. <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2023.28.293190>
 25. Лернер І.Я. Дидактичні основи методів навчання. К., 2007. 208 с.
 26. Лернер І.Я. Процесс навчання і його закономірності. К. : Знання, 2010. 96 с.
 27. Марущак О. М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир, 2016. Вип. 11. С. 97-108.
 28. Матвійчук Т.Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2015. 273 с.
 29. Моїсєєв С. О. Самопрезентація професійної компетентності вчителя фізичної культури. Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. 2014. № 2 (11). С. 48-50.
 30. Моїсєєв С. О. Розвиток педагогічної майстерності вчителя фізичної культури у вимірах фахових конкурсів: навч.-метод. посіб. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. 193 с.
 31. Наумчук В.І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Тернопіль, 2002. 20 с.
 32. Ніфака Я.М. Підготовка студентів факультету фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи (на прикладі плавання): автореф. дис. на

- здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Луцьк, 2000. 21 с.
33. Овчаренко Т.Г. Самостійна робота як форма організації і управління системою професійної підготовки майбутнього спеціаліста. Фізична культура, спорт та здоров'я нації : збірник наукових праць. Ч.ІІ. К. Вінниця, 1998. С. 293-295.
 34. Окопний А.М. Фізичне виховання в спадщині українських педагогів (друга пол. ХІХ – перша пол. ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Львів, 2001. 19 с.
 35. Петровська Т.В., Безноскова А. Н. Детермінанти авторитету спортивного педагога. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. Ч.ІІ. К. Вінниця, 2018. С. 296-298.
 36. Педагогічна майстерність : підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
 37. Подгорна В. В., Дроздова К. В. Особливості діяльності вчителя фізичної культури в умовах нової української школи. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2019. № 1 (157). С. 147-151.
 38. Проценко А. А. Система професійної підготовки сучасного вчителя фізичної культури. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2017. Вип. 143. С. 86-90.
 39. Романчук О. В., Данилевич М. В. Теоретичні основи формування готовності майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту до професійної діяльності. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2019. № 1 (45). С. 14-21.
 40. Савчук С.І. Підготовка вчителя фізичної культури у процесі вивчення курсу «Легка атлетика» : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз.

- вих. та спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Луцьк, 2000. 20 с.
- 41.Сороколіт Н. Готовність учителів фізичної культури до реалізації основних положень Нової української школи у фізичному вихованні. Спортивний вісник Придніпров'я. 2021. № 2. С. 137-146.
 - 42.Спірин Л. Навчаєм аналізувати педагогічні ситуації. Освіта. 2013. № 6. С. 4-44.
 - 43.Стасенко О. А. Технологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури. Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017. Вип. 3К. С. 455-459.
 - 44.Стасенко О.А. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки. Педагогічні науки : збірник наукових праць. Вип. LXXIII. Том 2. Херсон, 2016. С. 113-117.
 - 45.Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві. Київ : Рад. школа, 1988. 304 с.
 - 46.Троценко В. Організаційно-педагогічні засади формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. Рідна школа. 2012. № 11. С. 47-50.
 - 47.Фурман А.В. Проблемні ситуації в навчанні. К., 1991. 191с.
 - 48.Фурман А.В. Психолого-педагогічна теорія навчальних проблемних ситуацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. психол. Наук : 13.00.09. К., 1994. 63 с.
 - 49.Цьось А.В. Диференційований підхід у процесі професійної підготовки вчителя фізичної культури : авт. дис. на здобуття наук. ступеня к. пед. наук : спец. 13.00.01. К., 1994. 16 с.
 - 50.Чепіль М. М., Дудник Н. З. Педагогічні технології : [навч. посіб.]. К. : Академвидав, 2012. 224 с.
 - 51.Шаповалова І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення: проекція на самореалізацію в

- педагогічній діяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя, 2015. Вип. 45. С. 405-411.
52. Шандрук Р., Томащук О. Формування умінь у майбутніх учителів фізичної культури розв'язувати професійні ситуації. Наукове мислення: збірник статей учасників сорокової всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього». Дніпро, 2020. С. 32-36.
 53. Шевченко О. В., Мельнік А. О. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури засобами рухливих ігор. Сучасні проблеми педагогічної науки. 2020. № 4. С. 56-63.
 54. Шиян Б. М. Теоретично-методичні основи підготовки вчителів фізичної культури в педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». К., 1997. 50 с.
 55. Шкребтій Ю. М. Стан та напрямки вдосконалення системи підготовки кадрів для галузі фізичної культури і спорту. Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні : матеріали першої республіканської конференції. Луцьк : Надстир'я, 1994. С. 113-114.
 56. Язловецький В.С., Маркова О.В., Язловецька О.В. Новітні технології у фізичному вихованні та спорті : навчальний посібник. Кіровоград : ПП «Ексклюзив-Систем», 2014. 204 с.
 57. Яловик В. Т. Формування педагогічних здібностей у майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01. 24 с.
 58. Baskonus Turan, Çiris Vahit. Describing the Competence Perception Levels of Physical Education and Sports Teachers in Integrative Practices: Kirsehir Province Example. International Education Studies. 2021. V 14. N 2. P. 21-32. <https://doi.org/10.5539/ies.v14n2p21>.

59. Petro Rybalko, Oleksandr Bychkov, Liudmyla Maksymenko, Svitlana Shcherbyna, Viktoriia Ivanova The formation of a competent approach as the Basis of the professional development of the Future teacher of physical education *Conhecimento & Diversidade*, Niterói, v. 15, n. 37 Abr./Jun. 2023
60. Semenikhina O., Yurchenko A., Rybalko П., Shukatka O., Kozlov Д., & Drushlyak M. (2022). Preparation of future specialists in physical culture and sports for the use of digital health means in professional activity. *Information Technologies and Learning Tools*, 89(3), 33-47.